

Cinsiyet Kavramı Üzerinden LGBT ve Ülkemizdeki Yansımaları

Şevval DEMİR¹

Giriş

Dünyada dokuz milyar insan yaşamakta. Bunun seksen milyonu ise ülkemizde bulunuyor. Bu insanlar birçok yönden farklılık gösteriyor. Fiziksel özellikleri, kişilik özellikleri ya da düşünsel özellikleri... Bu farklılıklarla birlikte dünyada birçok düşünce akımı doğmuştur. Sosyoloji, psikoloji, felsefi akımlar... Örneğin Holland meslekleri insanların yapılarına, becerilerine mutlu olma durumlarına göre altı sınıfa ayırmış. Bununla birlikte altı tip kişilik sıralamış ve bu kişilikleri daha çok psikolojileri üzerinden meslek seçimlerine göre sınıflandırmış. Örneğin eğer itaatkâr bir kişiliğe sahipseniz memur olabilir ya da masa başında çalışan bir mesleği tercih edebilirsiniz. Açık havayı tercih edenler kapalı alanlarda bulunamayan insanlar ise inşaat mühendisliğini seçebilirler. Halk arasında "ağzı laf yapan" yani sosyal ve kıvrak zekâları yüksek kişileri pazarlamacı veya avukatlık mesleğine yönlendirmiş. Yani psikoloji ve de biraz fiziksel özelliklerine göre meslekleri ve meslek seçimlerini ayırmış.

Dinsel alanda da hislerimize, hissettiklerimize göre ayrılmışız. Eğer tek Tanrı'ya inanıyorsanız "Monoteist", hiç inanmıyorsanız "Ateist", Tanrı'ya inanıp kutsal kitap ya da peygambere inanmıyorsanız "Deist" olarak adlandırılırsınız. Felsefede de durum değişmez.

Egzistansiyalizm, rasyonalizm, romantizm gibi birçok düşünce oluşumu insanları belli kalıplara sokar ya da sınıflandırır. Yediğiniz yemeklerle bile bir sınıfa ait olabilirsiniz. Vegan vb... Bahsettiğim şeyler hayatımızda önemli düşünce akımlarından, ünlü çalışmalar yapan kişilerden verdiğim var olan yer kaplayan inanışlar, fikir akımları ya da araştırmalar. Fakat hiçbirinde cinsiyet olarak sizi

sınıflandıran bir grup dikkatinizi çekti mi? Örneğin eğer erkekseniz şu felsefi akıma şu mesleğe ve dine aitsiniz gibi bir açıklama? Ya da kadın olarak doğmuş fakat yine aynı cinsine ilgi, cinsel yönelimde bulunanlar bu dine giremez ve ya bu felsefi akımlardan yoksun kalır, meslekten dışlanır gibi bir algı var mıdır? Yoktur. Çünkü az önce saydığım olgular temelde insanı alır ve insana göre şekillenir. İnsanı insan olarak görür ve insan olduğu için değer verir. Nasıl görüldüğü, kime âşık olduğu yalnızca yine onun tercihidir... Fakat biz insanlar az önce saydığım ayrımların hepsini yaparız. Arkadaşlarımızla yemek yemeye çıktığımız bir restoranda ya da işe giderken yürüdüğümüz yolda karşılaştığımız LGBT bireyleri önce bakışlarımızla rahatsız edici şekilde taciz ederiz. Daha sonra da şaşkınlığımızı sesli şekilde dile getirmekten asla çekinmeyiz. Çünkü normal(!) olan biziz ve "onlara" karşı yaptığımız bu saygısızlık çok olağan ve kabul gören bir tepkidir. Bu davranışın altında yatan genel düşünce; onların herkes gibi görünmediği ve bunun da bize bütün taciz, ayrımcı, dışlayıcı kapıları ardına kadar açtığıdır. Bu düşünceye göre herkes erkek ya da kadın olarak doğar ve hayatına heteroseksüel duygularla devam eder. Ailesinden beri bu hep böyledir. Peki, gerçekten de böyle midir sizce? Asla bilemez, bilemeyiz.

İncelemenin Amacı

Bu incelemede önce cinsiyet kavramı üzerinden tanımlamalar yapılacaktır. Cinsel yönelim, cinsiyet, cinsel rol tartışılacak aralarındaki ayrımlar verilecektir. Toplum-cinsiyet ilişkisi toplumsal cinsiyet başlığı altında ayrı olarak tartışılacaktır. LGBT+ açılımı ile tanımlamalar yapılacak eşcinsellik üzerinde ayrı olarak, yapılan çalışmalar üzerine bilgilendirmeler olacaktır. LGBT+ ve Türkiye üzerindeki yansımaları, homofobik söylemler ve çalışmalarına da değinilecektir. Bununla birlikte incelemeyle "Eşcinsellik hastalık mıdır?", "LGBT+ nin ülkemizde geldiği nokta ve karşılaştığı zorluklar nelerdir?", "Nasıl gelişim göstermiştir?", "Homofobik düşünce toplumda nasıl yer buluyor?" sorularına cevap verilmeye

¹ ULUSAM araştırmacısı, sevvaldemir@ulusam.org.tr

Cinsiyet Kavramı Üzerinden LGBT ve Ülkemizdeki Yansımaları

çalışılmıştır. Gerçek yaşam hikayesiyle (Efruz Kaya) de inceleme sonuçlandırılmıştır.

Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyetin tanımını yapmadan önce aslında toplumda ne ifade ettiğini açıklamak daha doğru olacaktır. Çok açık ki üzerimizde toplumun önemli bir rolü var. Bu davranışlarımızdan, düşüncelerimizden de anlaşılacağı gibi cinsiyet üzerindeki etkisini de toplum güçlü olarak hissettirir.

Toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkekler hakkında genel olarak kabul edilen görüş ve beklentiler, normlar bütünü olarak da tanımlanabilir. Bu tanım, tipik olarak kadınlara ya da erkeklere ait olduğu kabul edilen özellikler ve beceriler ile değişik durumlarda kadınlardan ve erkeklerden genellikle beklenen davranış biçimlerini de içerir. Her iki cinse ait bu tür özellikler aile, arkadaşlar, dini ve kültürel öğretilerin yanı sıra okul, işyeri ve basın-yayın organlarının etkileri ile şekillenmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkeğin toplum içindeki farklı rollerini, sosyal konumlarını, ekonomik ve politik güçlerini yansıtır ve aynı zamanda tüm bunları etkiler. İki nokta vardır ki burada ayırım yapabilmek çok önemlidir.

Cinsiyet biyolojik varlığımızın bir sonucu iken, toplumsal cinsiyet doğumdan önceki süreçle başlayan ve ölümle son bulan bir kavramdır. Örneğin; bebekler daha doğmadan kız çocukları için pembe ve erkek çocukları için mavi kıyafetler hazırlanır. Çocuklukta ise kızlara bebek alınırken, erkek çocuklara kamyon, araba, tabanca, top vb. oyuncaklar alınır. Toplumsal cinsiyetin yaşam içerisinde ki işleyiş sürecine bakarsak da yetişkinlikte durum biraz daha farklılaşır ve toplumsal cinsiyet kendini sosyal ve ekonomik hayatta daha fazla belli eder. Kadınlar evde, özel alanda kapalı kalırken erkekler ev dışında, iş hayatında ve sosyal hayatta kendilerini gösterirler.

Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için bireylerin cinsiyetleri nedeni ile fırsatları kullanmada, kaynaklardan yararlanmada, hizmetlere ulaşmada ayrımcılığa maruz kalmayacağı bir ortam oluşturulmalıdır. Kadın

ve erkek arasında sorumlulukların, görevlerin, rollerin ve gelirin dağılımında adalet ve hakkaniyet olmalıdır. Toplumsal cinsiyet normları yalnızca kadın ve erkek rolleri üzerinden değil, heteroseksüel kadın ve erkek rollerinin diğer cinsiyet kimlikleri üzerinde iktidar kurması üzerinden de şekillenmiştir. (Türkiye’de Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelinde Ayrımcılığın İzlenmesi Raporu, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2011, s.19-22) Son cümle aslında durumu özetler mahiyettedir. Burada bir soru ortaya çıkar. Homofobiyi yaratan kişilerin düşüncelerini dayandırdıkları cinsiyet kavramı mıdır? Yoksa parçası oldukları toplumun yarattığı toplumsal cinsiyet anlayışı mıdır?

Cinsiyet, Cinsel Yönelim, Cinsel Kimlik ve Cinsel Rol

LGBT konusuna girmeden önce cinsiyetle alakalı kilit tanımları yapmakta fayda var. Öncelikle cinsiyet, cinsel yönelim, cinsel rol gibi kavramların arasındaki farkı anlamak gerekir. Anlam verme sürecine temelden başlanırsa üzerine inşa edilecek düşünce daha sağlam ve doğru olacaktır. Cinsiyet; bir kişinin biyolojik veya genetik özelliklerini ifade eden kavramdır. Tüm canlılarda erkek ve dişileri ayırt etme olanağı veren bedensel özelliklerin tümü olarak da tanımlanmaktadır.

Kişinin cinsel/genital organları (penis, testisler, vajina, göğüsler), yumurta veya sperm üretebilme, doğum yapabilme ve emzirebilme yetileri vb. kadın ve erkek olma durumunu belirler. Cinsiyet kimliği; Kişinin biyolojik cinsiyetini değil kendisini ait hissettiği cinsiyete ilişkin kimliğini ifade eder. Kişinin kendini kadın ya da erkek hissedışı, kendi cinsiyetini nasıl algıladığıdır. Örneğin bir kişi biyolojik olarak erkek olabilir, ancak kendisini kadın gibi hissedebilir. Bu durumda biyolojik cinsiyeti erkek, ancak cinsiyet kimliği kadındır. Cinsiyet rolü; bir kültürde belli bir cinsiyet için kabul edilen ve geçerli sayılan davranış biçimleridir. Toplumsal cinsiyetin bir parçasıdır ve kişinin kendisini erkek veya kadın konumunda göstermek için yaptığı ve söylediği şeylerin tümü olarak tanımlanmaktadır. Cinsel yönelim;

GÜNDEM

kişinin cinsel dürtülerinin hangi cinse yönlendiğini belirler. Belli bir cinsiyetteki bireye karşı süregelen duygusal ve cinsel çekim olarak tanımlanabilir. Heteroseksüellik, eşcinsellik, biseksüellik gibi. “Eşcinsel, Heteroseksüel, Biseksüel...”

Cinsel kimlik ve cinsel yönelim arasında da birbirini besleyen benzerliklerin yanında birbirinden ince çizgilerle ayrılan farklılıklar bulunmaktadır. Cinsel kimlik üstteki tanımda da bahsedildiği gibi kişinin kendini hangi cinsiyete göre algıladığı bir durumdur. Kişi duygusu, aklı ve hareketleri ile sergilediği davranışlar cinsel kimlik ile yaşam bulur. Kişi aynı zamanda cinsel kimliğinde kendi cinsel yönelimini de barındırır ve bu yönelimi dilerse dışa vurabilir, dilerse de vurmaz. Cinsel yönelim, cinsel kimliğin içinde barınsa bile cinsel kimlik cinsel yönelimin üzerinde bir yön belirlemez. Cinsel yönelim, cinsel kimlikten bağımsız olarak ortaya çıkar. Cinsel kimlik çocukluğun ilk yıllarında şekillenir ve kişiye “kadın” veya “erkek” olduğu vurgusunu yapar, yirmili yaşlarda ise tam olarak kişiliğini geliştirir. Cinsel yönelim ise ergenliğin başlarında şekillenir. Yönelimimiz kendi cinsimize ise eşcinsel, karşı cinse ise heteroseksüel, her iki cinse ise biseksüel oluruz. Kişi erkek ya da kadın olmayı seçemediği gibi kendi yönelimini de kendisi seçemez. Ergenlik dönemindeki birey deneyerek cinsel yönelimini ve kendini keşfeder. Cinsel yönelimin oluşumu henüz bilimsel olarak açıklanamamıştır ama şu bilinmektedir ki bu yönelim bir seçim değil kendiliğinden oluşan bir yönelme durumudur. Kişinin cinsel yönelimi fark ettiği yaş aralığı değişme gösterebilir ve yönelimin kendisi değişmese bile zaman içerisinde ruhsal ve bedensel olgunlaşma ile şiddeti değişebilir. Yönelim doğuştan gelir. Hormon, aile yapısı, yaşantılar gibi etkenler yönelim üzerinde etkili değildir. Cinsel yönelim dış etkilerle değiştirilemez ve şekillendirilemez. Eşcinsel yönelime sahip olan insanların da tıpkı heteroseksüel bireyler gibi sağlıklı hormonları vardır ve eşcinsellik hiçbir şekilde “tedavi” edilemez.

Eşcinsellik

Eşcinselliği farklı başlık altında almamanın sebebi üzerine daha elle tutulur araştırmalar yapılması ve görünür bilimsel sonuçlarının olmasıdır. LGBT bireyleri eleştiren kişiler genellikle somut verilerin azlığından dem vururlar. Fakat aksine araştırmalar gösterir ki durumu “hastalık” olarak adlandıran bu ayrımcı düşünce hiçbir bilimsel veriye dayanmaz. Eşcinsellikte durum farklıdır. Öyle ki yapılan bir araştırmaya göre eşcinsel bireylerin beyni, dıştan görünen cinsiyetlerini taşıyan hemcinslerden büyük oranda farklı. Anne karnında meydana gelen ve gelişen birçok yapı, eşcinsel bireylerde, hemcinslerinden çok karşı cinsin beyin yapısına daha fazla benzerlik gösteriyor.

Eşcinsel erkeklerle heteroseksüel kadınların ve eşcinsel kadınlarla heteroseksüel erkeklerin beyin özellikleri birbirlerine benziyor. Yani dış cinsiyeti ne olursa olsun, eşcinsel bir birey, doğuştan karşı cinsin beyinsel özelliklerine sahip olarak doğuyor. Bahsedilen yapıların tamamı anne karnında hamileliğin ikinci yarısında teşekkül eden ve gelişimleri tamamen anne karnındaki süreçlerle ilgili olan yapılardır. Ayrıca bahsedilen beyin yapılarının tamamı bilinçsiz çalışan, hormon sistemlerini ve iradesiz otonom işlevlerimizi kontrol eden iç yönetim sistemlerine aittir. Bunlardaki değişikliklerin yetişme sırasındaki çevresel şartlara bağlı olmadığı açıkça biliniyor. Yani burada sadece bir kısmı sayılan deneysel ve gözlemsel bulgular, cinsel yönelimin, en azından bu şekilde beyin yapısına sahip olan insanlarda bir seçenek olmadığını açıkça gösteriyor. Eşcinsellik ve transseksüellik durumları, buradan da açıkça anlaşılacağı gibi, bahsettiğimiz biyolojik yapının doğal bir sonucu aslında... Yani genelde eşcinsel bireylerin yetiştiği çevreden ya da karşılaştığı psikolojik durumlardan etkilendikleri savunulmuştur. Fakat bununla ilgili hiçbir araştırma net bir bulguyu göz önüne serememiştir.

Eşcinsellik hastalık mıdır?

Eşcinselliğin bir hastalık olarak tanımlanmasının kökenleri batıda 19. yüzyılın sonlarına uzanıyor. 1950 ve 60'larda ABD psikiyatristleri arasında eşcinselleri tedavi etmek üzere tiksindirme terapileri uygulanması

Cinsiyet Kavramı Üzerinden LGBT ve Ülkemizdeki Yansımaları

oldukça yaygın bir uygulamaydı (hatta Stanley Kubrick'in klasik filmi A Clockwork Orange'a da konu olmuş bir uygulamadır bu). Zihinsel hastalıkların tanı ve sınıflandırılması açısından temel bir rehber kabul edilen DSM'nin 1968 yılında yayınlanan ikinci baskısında eşcinsellik bir zihinsel hastalık olarak kaydedilmişti. Zaten 19. yüzyıldan beri eşcinseller kilise tarafından günahkar addedilip kiliseden dışlanıyordu ve aydınlanma sonrası da "günah" terimi "hastalık" terimine dönüştürülmüş oldu. Bu da hastalık ithafının nasıl geldiğini de kanıtlar nitelikte olmuştur.

1978 yılında Amerikan Psikiyatri Birliği üyelerinin yaptığı oylama sonucunda eşcinsellik bir hastalık olarak DSM'den çıkartıldı fakat yerine "cinsel yönelim bozukluğu" ifadesi yerleştirildi. 1981 yılında ise bu da kaldırılarak eşcinsellik DSM'de yer alan bir hastalık olmaktan çıkartıldı. Farklı uygulama ve anlayışlar halen devam etse de günümüzde batıda gay bireylere yapılan terapilerde kişilerin cinsel kimliklerini kabul etmesine yardımcı olacak teknikler ağırlıklı olarak kullanılıyor. Yani artık dünya üzerinde eşcinsellik, transseksüellik ve diğer cinsel yönelimler hastalık olarak sınıflandırılmıyor. Eşcinsellik sadece insanlar üzerinde değil bütün canlılarda görülen bir durumdur. Hayvanlar aleminde eşcinsel davranışlar şimdiye kadar böceklerden memelilere 1500'ün üzerinde canlı türünde gösterilmiştir. New York hayvanat bahçesindeki çift olarak yaşayan erkek penguenler Roy ve Silo, en bilinen örnekler.

"12 Eylül darbesi ile birlikte..."

Türkiye'de eşcinsel hareketin oluşumunu hazırlayan ilk çalışmalar İzmir'de bir grup eşcinselin bir araya geldiği toplantılarla başlamıştır. Ancak 12 Eylül darbesi sonrası tüm toplumsal kesimler gibi eşcinseller ve travestiler de büyük baskıya maruz kalmışlar ve İzmir'deki bu grup da dağıtılmıştır. LGBTT bireylere yönelik ihlaller, özellikle 12 Eylül darbesi sonrası sistematikleşmiş ve görünür hale gelmiştir. 12 Eylül darbesi ile birlikte eşcinsellerin ve transseksüellerin yaşadıkları şehirlerden sürgün edildikleri, göç etmeye zorlandıkları, hiçbir gerekçe olmadan sadece

cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle gözaltına alındıkları veya hapis cezasına çarptırıldıkları da bilinmektedir (Yönelim veya Cinsiyet Kimliği Temelinde Ayrımcılığın İzlenmesi Raporu, 2011)

Homofobi

1960'larda eşcinsellerin yakınında, çevresinde bulunmasıyla ilgili korkuyu ifade etmek adına, bu korkuyu hisseden kişilerce "Homofobi" kavramı gündeme gelmiş; kavramın kullanımının yaygınlaşması ve eşcinsel özgürleşme hareketince benimsenmesi ile birlikte psikolojik anlamda korku olmanın ötesinde anlamlar kazanmıştır.

Homofobi yaygın olarak bu korkunun yanı sıra nefret duygusu, suçlayıcı, aşağılayıcı, yargılayıcı ve yasaklayıcı tutumlara karşılık gelmektedir (Fone, 2001; Akt. Başar, Nil ve Kaptan, 2010). Kelime kökü olan fobi kavramı da ruh sağlığı alanında gerçekçi olmayan, yersiz ya da abartılı korkuyu çağrıştırmakta ve birçok farklı durum ve nesne için kullanılmaktadır. Günümüzde homofobi kavramı belirli bir sosyal ve kültürel bağlam içerisinde, kurumlar ve sosyal geleneklerle ilişkili olarak ele alınması gereken politik bir alanda oluşan gruplar arası bir süreç olarak görülmekte ve önyargılı fikirler ile ayrımcı tutumları kapsamaktadır (Szymanski ve Chung, 2002; Göregenli, 2004).

Cinsel uyuşmazlık, insanlık tarihinin hemen her döneminde, her coğrafya ve kültüründe rastlanılan bir durumdur. Cinsel uyuşmazlığı kabulden yüceltmeye, baskılamadan yok sayma ve cezalandırmaya kadar farklı toplumsal tutumlar gösterilmiştir. Homofobi temelde heteroseksist ve ataerkil toplum yapısının dayattığı ideolojinin bir yansımasıdır dolayısıyla bu egemen ideoloji altında yaşayan eşcinsel bireylerin kendileri ile çatışmaya girmeleri, dışlanmak veya cezalandırılmaktan korkmaları ve bu korku, kaygı, suçluluk ve utanç ile başa çıkma stratejilerinde problem yaşamaları kimi zaman kaçınılmaz olabilmektedir. Cinsel azınlık olma hali bazı araştırmacılar tarafından sağlık riski davranışlarını tetikleyen bir takım stres

GÜNDEM

faktörünün öncüsü olarak incelenmiştir (Wright, 2006).

Bu stres faktörleri LGBTİ bireylerin toplumsal damgalanma ve ötekileştirme süreçleri içerisinde deneyimlerine bağlı olarak dışsal (şiddet, mağduriyet, ayrımcılık) veya içsel (toplumun LGBTİ bireyleri dışlamasının birey tarafından içselleştirilmesi) olarak ortaya çıkabilmektedirler (Rosario, 2002). McLaughlin, Hatzenbuehler, Xuan ve Conron (2012) tarafından yürütülen “erken dönem olumsuz yaşantılara maruz kalma ve psikiyatrik hastalık durumunun cinsel yönelime göre farklılaşması” başlıklı araştırmalarının sonuçlarına göre gey, lezbiyen ve biseksüel katılımcıların psikopatoloji düzeyinin (normal dışı davranış) heteroseksüellerden yüksek olduğu belirtilmiştir. Gey, lezbiyen katılımcıların çocukluk istismarı ve konaklama ile ilgili olumsuzluklar yaşama ihtimali, biseksüel katılımcıların çocukluk istismarı, konaklama ile ilgili olumsuzluklar, yakın partner şiddeti yaşama ihtimalinin heteroseksüellere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Çocukluk ve ergenlikte kurban seçilme ve olumsuz yaşantılara maruz kalmanın gey, lezbiyen ve biseksüel yönelimi olanlarda intihar eğilimi, depresif belirtiler, sigara kullanımı ve alkol kötüye kullanımını anlamlı şekilde etkilediği tespit edilmiştir. Gattis, Woodford ve Han'ın, algılanan ayrımcılık ve depresyon arasındaki ilişkiyi ve dinin koruyucu rolü üzerine yaptıkları çalışma (2014) eşcinsel bireylerde depresyon riskinin oldukça yüksek olduğunu ve bu bireylerin mensup oldukları dini grupların algısına bağlı olarak dinin koruyucu bir faktör olabileceğini gösterdi. Mc Nair ve Bush (2016) tarafından yapılan bir çalışmada örneklem grubunda yer alan eşcinsel yönelime sahip bireylerin son bir yıl içinde çok büyük bir oranının (%80) ruh sağlığı problemi ile klinik başvurusu yaptıkları bulunmuştur. Bu bilgiler ışığında homofobik/ heteroseksist bir toplumda yaşamının sonucu olarak eşcinseller; depresyon, düşük benlik-saygısı, yakın ilişki kurma ve ilişkiyi sürdürmedeki zorluklar, intihar eğilimi gibi psiko-sosyal problemlere daha açık bulunmaktadır.

Eşcinsel bireyleri anlamada ve yardımcı olmada homofobiye ilişkin çalışmalardan elde edilen bilgiler, eşcinselliğe ilişkin yaşanan psikolojik stresi önleyici müdahale olanağı sunması açısından önemli olduğu düşünülmektedir (Shidlo, 1994). Buna karşılık bazı cinsel yönelim ile alakalı yazılan kitap, makale ya da araştırmalarda “onarım terapisi”, “düzeltme terapisi” gibi sözde tedavi uygulamaları ile homofobik/transfobik nefret söylemleriyle karşılaşılabilirler. Unutulmamalıdır ki homofobik/transfobik söylemler, kitaplar ve uygulamalar, nefret söylemlerinin ve de nefret cinayetleri ile intiharlara giden yolların inşasına her an ortak olabilir.

Lgbt ve Ülkemizde Yansımaları

Türkiye’de eşcinselliğe yönelik toplumsal algının, tarihsel süreç içerisinde birtakım değişikliklere uğramakla birlikte, uzun zaman büyük gelişim göstermediği görülmektedir. Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üye olabilmek için bir dizi siyasi, hukuki ve ekonomik reformları yürürlüğe koyduğu 2000’li yıllar LGBT hareketinin de kamuoyu önünde görünürlük mücadelesi verdiği döneme denk gelmiştir. Özellikle internet alt yapısının da geliştiği bu dönemde LGBT bireyler arası iletişim ağları daha sıkı örülmüş, bu süreçte LGBT gruplar savaş karşıtı eylemler, 1 Mayıs işçi eylemleri, anti nükleer protestolar gibi başka toplumsal hareketlere destek vermiş, onların eylemlerinde kendi bayraklarını açmışlardır. LGBT hareketinin görünürlük kazanmasındaki en önemli aşama ise, İstanbul’da 2003’ten itibaren düzenlenen Onur Yürüyüşü’ne LGBT bireylerin, toplumun diğer kesimlerinin de desteğini alarak yoğun katılım sağlamış olmalarıdır. Stonewall Ayaklanması’nın yıldönümü niteliğindeki bu yürüyüşe başlangıçta yalnızca otuz kişi katılırken, 2013 yürüyüşünde elli bini aşkın katılımcı yer almıştır.

“LGBT bireylere yönelik ayrımcılığın önemli dönemeçlerinden birini 12 Eylül 1980 askeri darbesi oluşturmaktadır...”

LGBT bireylere yönelik ayrımcılığın önemli dönemeçlerinden birini 12 Eylül 1980 askeri

Cinsiyet Kavramı Üzerinden LGBT ve Ülkemizdeki Yansımaları

darbesi oluşturmaktadır. Askeri yönetim kendine sadece ülkede artan şiddet olaylarına (silahlı sağ-sol çatışması) son verme değil, ayrıca kamu ahlakını da yeniden tasarlama görevini biçmiştir. LGBT bireyler, 12 Eylül mağduriyetleri üzerine yapılan çalışmalarda isimleri pek az geçen bir gruptur. "Bahçeşehir Üniversitesi tarafından yapılan bir çalışmada..." Kimlik mücadelesi veren Türkiye LGBT hareketinin kamusal alanda varlığını göstermekte zorlanmasının en önemli nedenlerinden biri hetero-ataerkil resmi söylem ve medya dili (hastalık, fuhuş, gayri ahlaki vs.) ile beslenen heteroseksüel toplumun eşcinsellere yönelik nefreti ve dışlayıcı tavrıdır. Bahçeşehir Üniversitesi tarafından 2009'da yapılan "Radikalizm ve Aşırıçılık" adlı araştırmada, 34 ilde 1715 kişiye sorulan "Kiminle komşu olmak istemezsiniz?" sorusuna katılımcıların %87'si "eşcinsel" kişiler olarak yanıt vermiştir (Esmer, 2009). Avrupa Konseyi üyesi 47 ülkede homofobi, transfobi, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık üzerine yapılan "Avrupa'da Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğine Dayalı Ayrımcılık" (Council of Europe, 2011) araştırması da, Türkiye'nin LGBT bireylere yönelik ayrımcılıkta diğer ülkeler içindeki yerini göstermesi bakımından özellikle anlamlıdır. "Eşcinsel bir insan ülkedeki en yüksek siyasi pozisyona gelmeli mi?" sorusuna, 2008'de İsveç, Danimarka ve Hollanda'da yaşayanlar en olumlu yanıtları verirken, Bulgaristan, Kıbrıs ve Romanya'da en olumsuz yanıtlar verilmiş; 2009'da aynı soruya verilen olumsuz yanıtın en fazla olduğu ilk üç ülke arasına Türkiye de girmiştir (European Commission, 2009: 91). Ayrımcı tutum...

Türkiye'de LGBT bireylere yönelik ayrımcı tutum yaşamın birçok alanında karşılığını bulmaktadır. Örneğin Türk Silahlı Kuvvetleri'nde erkekler için zorunlu olan askerlik hizmetinden sadece engelliler ve eşcinsel olduğunu ispat edenler muaf tutulmaktadır. Ancak eşcinsel olduğunu ispat etmek için bireyi küçük düşürücü belgeler istendiği asker adayları tarafından sıkça dile getirilmektedir (Azizlerli, 2012). Farklı dönemlerde Türkiye'de siyaseti belirleyen

figürler tarafından da eşcinselliğin bir hastalık olduğu yönünde açıklamalar yapılmıştır. Örneğin dönemin Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Selma Aliye Kavaf'ın, ülkenin en büyük tirajlı gazetelerinden birinin Pazar ekine verdiği röportajda "Ben eşcinselliğin biyolojik bir bozukluk, bir hastalık olduğuna inanıyorum. Tedavi edilmesi gereken bir şey bence" sözleri kamuoyunda yoğun tartışmalara yol açmıştır (Bildirici, 7 Mart 2010). Tüm bunların ötesinde LGBT bireyler aile ve toplumdan gelen fiziki şiddetle karşı karşıya yaşamaktadır. Transgender Europe'un trans cinayetleri raporuna göre 2008-2013 yılları arasında Türkiye'de 34 trans birey öldürülmüştür. Ocak 2010 - Haziran 2014 arasında, kendisini lezbiyen, gey, biseksüel ya da trans olarak tanımlayan kişilere yönelik 41 nefret cinayeti kayıtlara geçmiştir. Avrupa Komisyonu'nun 2013 Türkiye İlerleme Raporu'na göre, nefret savunuculuğu sonucu gey ve lezbiyen yurttaşlara yönelik şiddet ve fiziksel saldırılar 2012'den 2013'e doğru artış göstermiştir. Rapor, yalnızca 2013 yılında 12 LGBT'li yurttaşta yönelik işlenen cinayet vakalarının ve kimi linç girişimlerinin yanı sıra LGBT'li yurttaşlara yönelik işkence, tecavüz, kötü muamele, ev içi şiddet ve taciz vakalarının yaşandığını aktarmaktadır. Türkiye'de eşcinselliği yasaklayan yasalar yoktur; buna karşılık medeni kanunda "cinsel yönelim" gibi bir ifade de yer almamaktadır. Her ne kadar eşcinsellik yasal olarak bir suç olmasa da, siyasal iktidarlar eşcinselliği kamusal alanda ya yok saymıştır ya da eşcinsellere karşı düşmanca tavırlar sergilemişlerdir.

Efruz Kaya

Acı ama gerçek tablo yukarıda belirttiğim gibi. Ve maalesef sadece benim görebildiğim kadarıyla. Fakat güzel şeyler de olmuyor değil. Biraz iyi şeylerden bahsedelim... Efruz Kaya. Marmara Üniversitesi son sınıf Hukuk Fakültesi öğrencisi. Ülkemizin ilk trans avukat adayı. Henüz mezun olmadığı için şimdilik ona avukat adayı diyebiliyoruz. Fakat onu önemli kılan başka bir şey. Kaya, ülkemizin ilk açık trans avukat adayı... Bu önemli bir nokta. Homofobi biliyoruz ki LGBT bireylerin üzerinde etkisini

GÜNDEM

güçlü hissettiriyor. Kendilerini açık etmeleri bu yüzden sancılı bir süreç olabiliyor. Hatta bu durumu kendisi de şöyle dile getirmiş.

"İnsanlar şunu görsünler istiyorum, üniversitede mesela açık kimlikli, görünür olan bir trans görmüyoruz. Neden görmüyoruz? Benim kampüsümde 50 bin kadar öğrenci okuyor, benim dışımda açık kimlikli trans birey yok." Kendisini beş yaşındayken anladığını ve ailesinin de Efruz'un davranışlarında bir "anormallik" hissettiğini söylüyor. Daha sonra aile psikiyatriste danışıyor. Psikiyatrist ise bir anormallik(!) olduğunu doğruluyor ve bunu çözmek için Efruz'un yanında küfür edilmesini, maçlara gitmesi gerektiğini hatta annesi ile ilişkisinin kısıtlanmasını söylüyor. Sunulan "normal(!)" destek tedavisi tabii onu hem kimlik hem de ruhsal bunalıma sürüklüyor. Sürekli kendini denetlemeye, davranışlarını kontrol altına almaya çalışıyor. Üniversiteye kadar ki süreçte sürekli rol yaptığından bahsediyor. Anlayacağınız yıllarca kendi bedenine yabancı olma durumu, bir nevi esirlik yaşıyor... Fakat üniversiteye geldikten sonra trans kimliğini açık etmiş ve yıllarca hapis ettiği ruhunu, duygularını ve bedenini özgürleştirmiş. Gerçekleştirmek istediği birçok hedefi var önünde. En yakını ise mezun olduktan sonra adliye binasında açık kimlikli trans avukat olarak bulunmak ve hakkını, haklarını savunmak. Bu arada Efruz Kaya tamamen hissettiği görünüme kavuşması için de ameliyat parasını karşılayabileceği bir kampanya da yürütüyor. Destek olunması açısından önemli...

Sonuç

İncelemeyi başarı hikâyesiyle bitirmek istedim. Aslında bizim için dört bin hukuk fakültesi öğrencisi içinden ayrı bir başarı değil bu hikaye. Çünkü bizim için Efruz Kaya farklı bir örnek teşkil etmiyor. Çünkü o "farklı" değil. Bize göre insanları farklı yapan yemek seçimleri, renk beğenileri, hayat görüşleri olabilir. Ama bir insanın cinsiyeti, cinsel yönelimi onu farklı, ayrı, öteki yapmaz. Yine de trans bireyler içinde kendini görünür olarak kılmış, hayallerinin peşinden gitme kuvvetini içindeki umudundan bulmuş olmasından dolayı yazımda bahsetmekten gurur duydum. LGBT

bireylerinin sürekli seks işçiliği yapıyormuş ya da kalitesiz hayat süren psikolojisi bozuk kişilikler olarak gösterilmesinin bir algı operasyonu olduğunu düşünüyorum. Bizlere yıllarca medyada kitaplarda gazete haberlerinde böyle aksettirilmiş olabilir. Örnekler bu yönde olmuş düşünceler de bundan etkilenerek gelişmiş olabilir. Fakat başarılı, normal yaşamına devam eden bireylerin olduğu gerçeğini umarım böyle böyle yıkmayı başarabiliriz. Yazı süresince ayrıştırıcı, sınıflandırıcı, bir hitap kullanmamaya özen gösterdim. Çünkü biz toplum olarak yıllardan beri ayrıştırılmaktayız. Her dönem belli kutuplara ayrıldık. Bunun bize getirileri hep çok ağır oldu hem maddi hem manevi. Hepimizin dilinde vardır "ülkece çok gerideyiz" "çağı yakalayamıyoruz" söylemleri. Geldiğimiz bugünde birçok şeyi aşmış atlatmış bir millet olarak yine ötekileştiren, dışlama tutumu gösteren insanların varlığı eminim her zaman sayısını koruyacaktır. Fakat bu durumdan rahatsız olan daha evrensel ve bütünleştirici düşünen bir kesimin de mevcutta bulunduğunu; geçmişin ayrıştırıcı tutumundan ders almış, çıkarımlar yapmış insanların varlığını da önemsemek, görmezden gelmemek gerektiğini düşünüyorum. Böyle insanların var olduğunu bilmek güç veriyor, sayıca çoğalacağına da yürekten inanıyorum. Umarım LGBT bireylerinin de simge olarak kullandığı gökkuşağı renkleri bizi ayrıştırmaz aksine birleştirir, hayatımızın içindeki bu zenginliği fark edip kucaklar, önümüze katarak daha da büyürüz.

Çocuklara yönelik kitaplarıyla dikkatimizi çeken Güldünya Yayınları, bu alanda dünya çapında ilk akla gelen kitaplardan birini Türkçeye kazandırdı; Christine Baldacchino ve Isabelle Malanfante'nin yazıp resimlediği Morris Micklewhite ve Turuncu Elbise, bu konudaki birçok listede yer alan, Stonewall Çocuk ve Genç Yetişkin Edebiyatı Onur Ödülü'ne layık görülmüş bir kitap. Kitabı bu kadar beğenilir kılan şey, birden fazla temayı ele alması. Bir çocuk kendisine doğuştan atanan cinsiyet kimliğinin onu ifade etmediğini fark ettiğinde yaşadığı zorluklara nasıl göğüs gerebilir?

Cinsiyet Kavramı Üzerinden LGBT ve Ülkemizdeki Yansımaları

Morris Micklewhite'ın öyküsü, kendisini bu durumda bulan her çocuğa güç verecektir.